

תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדין המלא

חקלאות ישראל בעידן החדש – אגרואקולוגיה

29 במאי, 2016

גיליון קיץ 2016 / כרך 7(2) / תזונה מקיימת

אוריאל בן חיים

ראש תחום חקלאות, סביבה
וקיימות, מרכז המועצות האזוריות

ציטוט מומלץ

בן א. 2016. חקלאות ישראל בעידן
החדש – אגרואקולוגיה. אקולוגיה
וסביבה 7(2).



בן-חצב יקינתוני על רקע שטחים חקלאיים בשרון | צילום: אוריאל בן חיים

בהתייחס לשאלה אם לנוכח הצפי לגידול באוכלוסיית ישראל, תוכל החקלאות המקומית לספק לתושבי המדינה תזונה ים תיכונית בריאה בלי להגדיל את הפגיעה בסביבה, תשובתי היא בהחלט כן! עם זאת, כדי להשיג מטרה זו נדרש שיתוף פעולה אמיתי בין בעלי העניין – החקלאי, הצרכן והמדינאי.

סוד הצלחתו של ההומו־ספיינס בהשוואה ליתר מיני האדם לפני כ-70 אלף שנה, היה טמון ביכולתו ליצור שפה, שותפות ודיאלוג מתקדם יותר משאר מיני האדם. לדאבוני, מדיניות הממשלה והשיח הציבורי אינם משקפים דיאלוג ושותפות אמיתיים, ואף ניכרת בהם תפישה מעוותת של המציאות. חוסר ההצלחה של מקבלי ההחלטות והציבור לתמוך בחקלאות עלול להביא להיחלשות משמעותית של הענף עד כדי צמצומו לממדים שאינם תומכים בהגשמת המטרה.

חקלאות, מעצם היותה פעילות אנתרופוגנית, יוצרת השפעה על סביבתה: משינוי מבנה הנוף, דרך החדרת חומרי הזנה למערכת האקולוגית וזיהום מים וקרקע כתוצאה מדישון עודף, ועד הגברת סחף קרקע כתוצאה מעיבוד לקוי וכן פגיעה במגוון הביולוגי. מאידך גיסא, לחקלאות תרומות חיוניות רבות, המתבטאות באספקת שירותי מערכת הקשורים לאיכות החיים של כל אחד ואחת מאתנו. בראש ובראשונה החקלאות מייצרת מזון, מאפשרת חלחול מי גשמים לאקווה, משפרת את איכות האוויר ותורמת לקיבוע פחמן דו-חמצני, וקולטת פסולת עירונית דרך השקיה בקולחים או הטמעת קומפוסט שמקורו בזבל אורגני. מניתוח סך הערכים של ההשפעות החיצוניות החיוביות והשליליות של החקלאות על הסביבה עולה כי השפעותיה החיוביות של החקלאות עולות על השליליות [1]. כדי לממש את מלוא פוטנציאל הייצור, תוך שמירה הן על המערכת החקלאית הן על המערכת הטבעית, יש לקדם ממשקים חקלאיים תומכי סביבה, שישמרו את מערכת יחסי הגומלין בין תפקודי המערכת החקלאית והטבעית.

מטרתם של ממשקי חקלאות תומכי סביבה היא להפיק את המרב מתא שטח נתון תוך מזעור הפגיעה באמצעי הייצור ובסביבתם. ממשקים אלה מאופיינים בשימור קרקע, בהפחתת חומרי הדברה, בחקלאות מדייקת (precision agriculture), בטיפול בפסולת חקלאית ועוד. ברור שלחקלאי יש מניע עיקרי בשימור אמצעי הייצור המרכזי – הקרקע – ומכאן שיעשה כל שביכולתו לבצע ממשק חקלאי משמר, שיבטיח את פוריות המשאבים לאורך זמן. לשם כך, דרושים לחקלאי ידע, ליווי מקצועי ותמיכה בטכנולוגיה, תשתיות, שימור רווחיות ואף תגמול על שימור משאב או נכס לאומי לטובת הכלל.

בסוף ספטמבר 2015 אימץ האו"ם 17 יעדים לפיתוח בר-קיימא המיועדים ליישום עד 2030. אף על פי שאפשר לטעון שהם יומריניים מאוד, קיימת משמעות גדולה לעצם קביעת היעדים. לא בכדי היעד הראשון בחשיבותו הוא סיום העוני בכל מקום ועל כל צורותיו; היעד השני הוא סיום הרעב, השגת ביטחון תזונתי, שיפור התזונה וקידום חקלאות מקיימת. היעדים הראשונים עוסקים במזון ובחקלאות, ויעדים אחרים, חשובים ככל שיהיו, מדורגים במקום נמוך יותר. כך, למשל, נקיטת פעולה מידית במלחמה בשינוי האקלים ובהשפעותיו היא רק היעד ה-13 [3].

מכאן אפשר להסיק שבקביעת המדיניות של האו"ם הושג דגש משמעותי על חשיבות החקלאות כיצרנית מזון וככזו הניתנת ליישום באופן מקיים. קביעה זו מחייבת את כל המערכת המדינית לעבוד על פי תכנית עבודה הגוזרת מתוכה מטרות נקודתיות ותקציבים להגשמת היעד.

דו"ח הארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכליים (OECD) שפורסם ב-2010 [2] מבקר את מדיניות ישראל בדבר האינטגרציה בין החקלאות והסביבה, וטוען כי "פיתוח גישה מדינית משולבת ועקבית יותר יהיה אתגר חשוב". עוד נטען בדו"ח כי "נדמה שקווי המדיניות הנוטים להתייחס לסוגיות סביבתיות בחקלאות, התפתחו במרוצת העשור האחרון באופן הדרגתי, אטי ובלתי מתואם".

הסוגיה הנידונה כאן אינה עניין תאורטי עבורנו, אלא סוגיה לאומית-קיומית. מיקומה הגאוגרפי של ישראל מחייב אותה לעצמאות בתחום המזון לא פחות מאשר להגנה על גבולותיה. אף על פי כן, חוסר היציבות השלטוני מקשה על יישום הלכה למעשה של מדיניות ארוכת טווח, שתבטיח אספקת מזון טרי וזמין לכל תושב מחד גיסא, ושמירה על הסביבה ועל השטחים הפתוחים מאידך גיסא.

הגיע הזמן להפסיק לדבר ולעשות מעשה! מדינה חפצת חיים חייבת להשקיע בשימור משאבי הטבע הלאומיים, המהווים את אמצעי הייצור, באופן סביבתי, מקיים ועילי. יש לשפר את מערך המחקר והידע היישומי, ולהשקיע בקידום מדיניות תמיכות בחקלאות מקיימת ובחזיון מערך הניהול החקלאי האזורי.

1. אילון א, צבן ח, אבנימלך י ואחרים. 2004. חקלאות בת קיימא – כיצד להביא למימוש ערכים חיצוניים של החקלאות כחלק מהכנסות החקלאי באזורי הארץ השונים. מוסד שמואל נאמן – הטכניון.
2. OECD. 2010. OECD review of agriculture policies: Israel.
3. United Nations A/RES/70/1 General Assembly. 2015. Resolution adopted by the General Assembly on 25 Sep 2015. Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.